

“L’horror i l’avorriment quotidià” de la Gran Guerra

Les novel·les de Jean Echenoz són cada vegada més curtes, però la seva capacitat de condensació és admirable. A ‘14’ (Raig Verd / Anagrama) se centra en l’experiència de cinc soldats – i la dona embarassada d’un d’ells – durant la Primera Guerra Mundial

a
llegim

42-43

- Entrevista al novel·lista i poeta Agustín Fernández Mallo
- ‘Lionel Asbo’: torna el Martin Amis més corrosiu

44-45

- ‘Lanark’, la gran novel·la d’Alasdair Gray, publicada en català
- Jordi Julià analitza la poesia de Rodoreda

♦♦♦♦♦ Jordi Nopca

Quan Jean Echenoz va començar a publicar ficció a finals dels 70, mai no s’hauria imaginat que un dia arribaria a escriure tota una novel·la –de poc més de 100 pàgines, això sí– sobre la Primera Guerra Mundial, també coneguda com la Gran Guerra i, a França, com la Guerra del 14. “Amb els anys, puc dir que els meus llibres acostumen a néixer d’una impressió o d’un detall nascuts a partir d’una lectura o d’una observació”, deia dijous, durant la seva última visita exprés a Barcelona: va arribar en un tren d’alta velocitat la nit anterior, i vint-i-quatre hores després tornava cap a París, ràpid com un llampec. “En el cas de 14, em va anar a parar a les mans el diari del tiet avi de la meua parella, que va combatre a la Primera Guerra Mundial. Les anotacions eren molt discretes i púdiques, tant que no sabia si era per por a la censura del moment o per iniciativa pròpia. Hi havia poques anècdotes, però em van cridar l’atenció alguns detalls. S’hi parlava més de la meteorologia que dels combats. Em vaig arribar a preguntar si l’home realment havia lluitat, tot i que després comprovaria, a través de la lectura d’altres dietaris de l’època, que era una característica comuna a molts dels testimonis”.

Aquest impacte inicial va tenir lloc poc després que Echenoz publi-

qués *Relámpagos*, una novel·la que prenien com a punt de partida la vida i les descobertes del científic Nikola Tesla. Després d’una primera etapa de documentació, Echenoz es va posar a “treballar compulsivament en el projecte”, que va acabar portant per títol una xifra que marca l’inici de la primera guerra industrial. “Quan la gent de la meua generació érem joves, vèiem la Gran Guerra com una cosa de vells –va admetre Echenoz–. Les històries dels vells soldats més aviat ens avorrien i ens semblaven una qüestió que no ens afectava. Amb els anys, però, ens vam adonar que la Primera Guerra Mundial va marcar l’inici del segle XX. El seu caràcter monstruós, la noció que va ser una gran massacre, és més present ara que després de la Segona Guerra Mundial. Com més temps passa, més fort és el record que en tenim”.

Una novel·la antièpica

El llibre arrenca amb un “preciós” dissabte de l’agost de 1914. L’Anthime surt a fer una passejada en bicicleta, acompanyat per la novel·la 93, de Victor Hugo. Echenoz l’homenatja quan fa que les campanes toquin a sometent per indicar la mobilització. D’una banda, 14 segueix la peripècia de cinc soldats a les Ardenes: a més de l’Anthime, hi ha el Charles, el Bossis, l’Arcenel i el Padioleau. Tots ells quedaran marcats

01
ECHENOZ,
DURANT LA
SEVA ÚLTIMA
VISITA A
BARCELONA, A
LA TERRASSA
DE
L’INSTITUT
FRANCÈS
CRISTINA CALDERER

02
ELS
SOLDATS
DE ‘14’
PASSEN BONA
PART DEL
TEMPS
AMAGATS
A LES
TRINXERES
F. HURLEY / WIKIPEDIA

pel conflicte, o bé perquè hi perdran la vida o per culpa de ferides de diversa consideració. D’altra banda, Echenoz s’interessa també per la vida al petit poble de la Vendée, d’on han sortit els soldats, centrant-se sobretot en Blanche –que espera un fill de Charles– i en la fàbrica de sabates Borne-Sèze. “Volia començar amb aquell clíxé segons el qual els combatents van marxar al front molt contents. Hi ha una angoixa considerable que es va fent més i més present –va dir Echenoz–. Un altre element que m’interessava era mostrar la rapidesa amb què les tropes queden immobilitzades a les trinxeres”. A la novel·la, que en català ha traduït magníficament Anna Casassas, queda explicat sense ni una engruna de grandiloqüència, en aquell estil que voreja perillosament la fredor clínica: “Va ser en algun punt d’aquesta línia [que anava de Suïssa fins al mar del Nord] que l’Anthime i els altres es van trobar paralitzats, van parar de moure’s i es van envescar en una gran xarxa de trinxeres connectades mitjançant galeries. Tot aquest sistema, en principi, havia estat cavat prèviament pels soldats del cos d’enginyers però també va caldre, sobretot, cavar-se’l personalment: les pales i els pics que duïen a l’esquena no eren als laterals de la motxilla només per fer bonic. A continuació, mirant cada dia de matar la

01

02

màxima quantitat possible dels de davant i de guanyar el mínim requerit de metres a parer del comandament, s'hi van enterrar".

Explicat per Jean Echenoz, el conflicte pren una dimensió que és als antípodes de l'èpica. ¿Era un dels objectius programàtics de l'autor? "Volia acostar-me al dia a dia del soldat, d'una manera semblant al que ens podíem trobar en un diari, però sense imitar-ne la forma, donant tanta importància a la sonoritat del text com al que s'explica

-va resumir-. En cap cas volia fer una òpera. La meua voluntat era mostrar l'horror i l'avoriment quotidià de la guerra. Les batalles, però també els paràsits, la fam i el fred".

Echenoz es va aferrar a la defensa de la quotidianitat quan se li va demanar si havia triat novel·lar el conflicte per la "universalitat" de les emocions que s'hi posen en joc. "No hi havia la pretensió de ser universal -va admetre-. Volia endinsar-me en la rutina, al mateix temps que

mostrava el fenomen monstruós de la guerra. Tampoc hi havia voluntat de comprendre-la. ¿Hauria estat possible? Jo penso que no. La Primera Guerra Mundial va ser un gran laberint. Els historiadors són més clars en els seus assajos, però les rasons del conflicte són tan nombroses que és molt difícil treure'n l'entrellat. S'hi barregen qüestions de nacionalitat, de rivalitat, motivacions econòmiques... L'assassinat de l'arxiduc d'Àustria a Sarajevo va ser només la punta de l'iceberg".

Inventar la realitat

L'escriptor, que continua considerant que amb cada nou llibre s'enfronta a un camp minat de dificultats, es va referir als dos principals problemes que s'ha trobat escrivint 14: "És un tema que ha donat molt bons llibres -d'Henri Barbusse a Erich Maria Remarque i Ernst Jünger-, i jo volia oferir-ne una visió diferent. Pel que fa a llengua, volia escriure el drama de fa un segle amb una llengua una mica més contemporània que la de l'època". Una de les divises que Echenoz va reconèixer seguir és que "cal inventar, però sent proper a la realitat". Dels llibres que ha llegit i les pel·lícules que ha vist per documentar-se, només un 3% ha acabat formant part de la novel·la. N'ha tingut prou amb 124 pàgines per explicar una història senzilla, serena i emocionant. ♦

35 ANYS DE BONA LITERATURA

Nascut a Orange el 1947, Jean Echenoz va publicar la seva primera novel·la, *El meridiano de Greenwich*, el 1979, després que el manuscrit fos rebutjat per diverses editorials. Si al seu debut experimentava amb el gènere d'aventures, a *Cherokee* (1983) i *Las grandes rubias* (1995) es va proposar oferir una visió particular i perspicax del gènere negre. A *Me'n vaig* (1999) -que va guanyar el premi Goncourt-, plantejava una altra intriga mínima sobre un personatge que decideix començar de zero. El llibre culmina l'aproximació detallista a la realitat per part de l'autor, al mateix temps que aconseguix mantenir-se allunyat dels

fets que explica. Echenoz jutja poc, però dóna prou pistes perquè el lector tregui les seves impressions. Poc després de dedicar un petit gran text al seu editor, Jérôme Lindon, publicat el 2001, poques setmanes després de la seva mort, Echenoz va començar a donar a conèixer tres novel·les inspirades per personatges reals, *Ravel* (2006), basada en el compositor francès -creador del cèlebre *Bole-ro-*, *Correr* (2008), sobre l'atleta txec Emil Zátopek, i *Relámpagos* (2010), que pren com a punt de partida el científic Nikola Tesla. Després de 14, té la intenció de tornar a escriure una novel·la ambientada en el present.

CINC GRANS LLIBRES SOBRE EL CONFLICTE

'Un adéu a les armes'

A principis del 1918, Ernest Hemingway -que acabava de fer 18 anys- va apuntar-se a una campanya de reclutament de la Creu Roja i es va convertir en conductor d'ambulàncies a Itàlia. Durant la guerra, l'escriptor va ser ferit en una cama i va ser ingressat en un hospital italià, on s'enamoraria d'una infermera. Publicada el 1929, *Un adéu a les armes* converteix en novel·la el periple vital del premi Nobel de literatura.

'Tempestades de acero'

Quan va esclatar la Gran Guerra, Ernst Jünger es va allistar com a voluntari al 73è regiment de fusellers i va ser enviat al front francès. Durant el conflicte bèl·lic va escriure un diari de guerra que li serviria de base per a *Tempestades de acero*, publicada el 1920. Hi tracta, al llarg de gairebé 500 pàgines, alguns dels combats en què va participar, les visites a l'hospital o les hores inacabables passades a les trinxeres.

'Viatge al fons de la nit'

Ferdinand Bardamu -alter ego novel·lístic de Céline- participa en la Primera Guerra Mundial, una experiència que li permet conèixer de primera mà la carnisseria del combat. Havent perdut la innocència i l'esperança, l'incòmode personatge es passeja també per l'Àfrica colonitzada, purgatori d'una generació perduda, i acaba viatjant fins als Estats Units, on es referma en la seva visió anticapitalista i antipatriòtica del món.

'Poemas de guerra'

"Apático más que cansado, cayó en tierra. / Quedó tendido, inerte como un pez / y a nuestros puntapiés ya no se alzaba. / Somnoliento, no respondió ante mi pistola". Així comença un dels poemes de Wilfred Owen, que després d'estudiar botànica i anglès antic va participar primer en el segon batalló a França i, ja gairebé al final del conflicte, al front de l'oest. Va morir en combat el 4 de novembre del 1918. Tenia 25 anys.

'La tela de araña'

El protagonista de la novel·la de Joseph Roth és un dels molts oficials alemanys que van ser desmobilitzats després de la guerra. Acabada abruptament la carrera militar, l'home es convertirà en espia i agitador a sou per a una organització clandestina de l'extrema dreta. El llibre permet connectar la Gran Guerra amb l'estat d'ànim que va permetre l'ascens de Hitler al poder.